Türkiye ve Azerbaycan askerî işbirliğinde yeni açılımlar

M. Fatih Öztarsu

http://www.haberajanda.com.tr/haber_detay.php?id=533

Türkiye ve Azerbaycan askerî işbirliğinde yeni açılımlar

AVRASYA coğrafyasında birbirine tarihi, kültürel ve coğrafi bağlarla sıkı sıkıya bağlanmış olan iki devletidir Türkiye ve Azerbaycan. Bu iki ülkenin ilişkilerinin gizli kalmış noktalarına temas etmek üzere bu ay özel konuklarımız var. İki ülkenin bölge dengelerine etki eden askerî işbirliği konusuyla ilgili olarak Bakü'de bulunan QAFSAM (Kafkasya Uluslararası Strateji Araştırmalar Merkezi) Başkanı Araz Aslanlı ile MilAz Askeri Portalı kurucusu ve Azerbaijan Press Agency muhabiri Reşad Süleymanov ile konuştuk. Bilinmeyen pek çok konuya temas ettiğimiz röportajımızda Türkiye ve Azerbaycan askeri işbirliğiyle ilgili sivil ve devlet nezdindeki çalışmaların arka planına dair önemli bilgiler okuyacaksınız.

***

Geçtiğimiz yıl Türkiye ve Azerbaycan silahlı kuvvetleri dayanışması bakımından oldukça etkili bir yıl olmuştur

Genel anlamda Azerbaycan ve Türkiye ilişkileri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Araz Aslanlı: Azerbaycan ve Türkiye ilişkileri en kısa ve en genel haliyle, dünyada gerçek anlamda stratejik ortaklık olarak nitelendirilebilecek çok nadir ilişkilerden birisidir. Geçmişleri, bugünleri ve gelecekleri bu kadar bağlantılı iki ülke ve iki toplumun başka örneği hemen hemen hiç yoktur. Ama ilişkilerin seyri devamlı olarak potansiyelinin altında kaldığı için genelde yüksek beklentili insanlar tarafından eleştirilmiştir. Hem bu eleştiriler, hem de beklentilerin karşılanamaması çok doğaldır. Çünkü özellikle 70 yıllık ayrılık dönemi ve mevcut küresel dinamikler hem yüksek beklentilere, hem de bu beklentilerin

karşılanması yönünde ciddi engellere neden olmaktadır. Genel olarak bakarsak; ilişkilerin siyasal, askerî, kültürel boyutları olumlu olmakla birlikte ekonomik alan bunlara oranla daha sorunludur.

Reşad Süleymanov: Müsaade ederseniz ben sadece Azerbaycan ve Türkiye askerî alandaki ilişkilerine değinmek istiyorum, çünkü bence ilişkilerde asıl önemli konu budur. Türkiye ile Azerbaycan arasında siyasi, ekonomik ve askerî alanlardaki bütün ilişkiler çok önemlidir. Zaman zaman bu ilişkilerde önemli gelişmeler de oluyor.
Genelkurmay seviyesinde her yıl karşılıklı ziyaretler oluyor ve birlikte yüz civarında etkinlik gerçekleştirilmiştir. Azerbaycan Milli Savunma Bakanlığı bu etkinlikleri yaptığı açıklamalarla doğrulamıştır. Ama Rusya-Ermenistan dayanışması gibi bir anlaşmanın Türkiye-Azerbaycan arasında imzalanmaması gibi çelişkiler de mevcuttur. Bu, konumuzun esas çelişkisi diyebiliriz. Ayrıca, Nahçıvan 5. Ordusu'nun geliştirilmesi, askerî malzemelerin taşınması, satın alma ve jandarma askerî eğitimi gibi bu iki ülke arasında imzalanmış olan bazı önemli anlaşmalar vardır. Türkiye, bölge anatomisi, askerî birlikler oluşturma, geliştirme ve askerî sanayi alanlarında Azerbaycan'a yardımlarda bulunmuştur ve Türkiye'nin desteği ile Kale Eğitim Merkezi kurulmuştur. Günümüzde Türkiye Genelkurmay mensupları, Azerbaycan Deniz Kuvvetleri'nde danışman olarak görev yapmaktadırlar. Türkiye daha öncesinde de Azerbaycan'a bir gemi hediye etmiş ve bazı özel meselelerde Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri'ne yardımda bulunmuştur. Bu önemli süreci Azerbaycan Hava Kuvvetleri'nde de görebiliriz. Azerbaycan askerî pilotlarının Türkiye'de eğitilmesi ve Hava Kuvvetleri Karargâhı'nın Türkiye tarafından yenilenmesi gibi bazı başka örnekler de mevcuttur.

Askerî Sanayi hususu Türkiye-Azerbaycan askeri ilişkileri konusunda incelenmelidir. Türkiye Savuma Bakanlığı sekreteri Murat Bayar 2008 yılında 17 Türk firması ile Azerbaycan'ı ziyaret etmiştir. Bu doğrultuda ülkelerimiz arasındaki en son ve önemli yardımlaşmalar

konusunda olumlu bir fikir edinebiliriz. Şimdilerde ASELSAN Azerbaycan'da çalışmalarına devam etmektedir. Azerbaycan Savunma Bakanlığı askerî radyo istasyonuyla ilgi 3.2 milyon dolarlık bir anlaşma imzalamıştır. Başka bir önemli şirket olan Koza Teknik Savunma Sanayii, Savunma Bakanlığı ve diğer resmi kurumlarla birlikte çalışmaktadır. Yine bir başka şirket olan TİSAŞ, bu resmi kurumla işbirliği yapmakta ve "İnam", "Zafer", "Zafer-K" adı verilen silahlar üretmektedir. Sadece bunlarla da kalmıyor; MKEK şirketi ile teknolojik bağlantılar kuruldu ve 7,62 mm kalibreli mermiler üretilmektedir. İki ülkenin yetkilileri de üretim "Altay" ve "Milgem" milli tank üretim tasarısını önemsemektedirler ve bu konudaki süreç devam etmektedir.

Diyebiliriz ki geçtiğimiz yıl Türkiye ve Azerbaycan silahlı kuvvetleri dayanışması bakımından oldukça etkili bir yıl olmuştur. Yıl boyunca, iki taraf kendi eşgüdüm ve mevcut durumlarının ne şekilde geliştirdiklerini tartışmışlardır. Nisan ayında Azerbaycan Milli Savunma Bakanı Sefer Abiyev'in Türkiye ziyaretinin ardından, Türk Jandarma komutanı Atilla Işık 2009 Mart ayında Bakü'yü ziyaret etmiştir.

Sadece ülke idareleri değil, ülke liderleri de ülkeler arası ilişkileri etkilemektedir

Ayaz Muttalibov döneminden beri zaman zaman oluşan Türkiye-Azerbaycan ilişkilerindeki değişimler hakkında ne düşünüyorsunuz?

A. Aslanlı: Bunun hem küresel dinamiklerle, hem de Türkiye'deki ve Azerbaycan'daki iktidar değişiklikleriyle ilgili boyutları vardır. Küresel dinamikleri, büyük güçlerin stratejilerini dış etkenler olarak değerlendirip bir kenara bırakalım. Azerbaycan-Türkiye ilişkilerinin Türkiye ve Azerbaycan'daki iktidarların ideolojik bakışlarından ve günlük politikalarından bu kadar çok etkilenmesi olumsuzluk olarak değerlendirilebilir. Türkiye açısından etken daha istikrarlı olmuş ama halen istikrar oranında artış olmamıştır. Azerbaycan açısından bu etken

daha istikrarsız olmuş, liderlere çok bağımlı özellik arz etmiş, ama zamanla bu istikrarsızlık azalma göstermiştir. İlişkilerde kurumsallaşma yolunda önemli mesafeler katedilmiştir. Genel neden ise Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası döneme kurumsallaşmış bir dış politika anlayışıyla girememesi, Azerbaycan'ın ise zaten yeni bağımsız devlet olarak kurumsal dış politikaya sahip olmaması ve değişen liderlerin çok farklı ideolojik bakış açısına sahip olmalarıdır.

R. Süleymanov: Sadece ülke idareleri değil, ülke liderleri de ülkeler arası ilişkileri etkilemektedir. 1994-2003 yıllarındaki Haydar Aliyev dönemi Süleyman Demirel ve Ahmet Necdet Sezer ilişkileri Türkiye'nin Azerbaycan'la olan ilişkilerin, özellikle askerî alandaki ilişkileri olumlu yönde etkilemiştir. Özellikle belirtmek isterim ki, İlham Aliyev Türk askerî yetkililerinin ziyaretlerini önemsemektedir.

İran, Azerbaycan sınırlarını durmadan ihlal ederken bu ihlalleri ABD ve diğer Batılı ülkelerin itirazları değil, Türk yıldızlarının Bakü'deki gösterisi sona erdirebilmiştir

Azerbaycan'ın dış siyasetinde askeri ilişkilerin önemi nedir?

A. Aslanlı: Azerbaycan ve Türkiye askerî ilişkileri, ikili ilişkilerin en önemli boyutlarından birini ve en istikrarlı yönünü oluşturmaktadır. Bu, Azerbaycan dış politikası açısından ise sağlam bir dayanak görevi yerine getirmektedir. Bunun en önemli göstergesi Temmuz 2001'de İran'la yaşanan kriz esnasında görülmüştür. İran, Azerbaycan sınırlarını durmadan ihlal ederken bu ihlalleri ABD ve diğer Batılı ülkelerin itirazları değil, Türk yıldızlarının Bakü'deki gösterisi sona erdirebilmiştir. Azerbaycan, Ermenistan işgaline uğrarken tam olarak beklentileri karşılanamamış olsa bile, Türkiye-Azerbaycan askerî ilişkileri Azerbaycan topraklarının Ermenistan işgalinden kurtarılması süreci açısından da büyük önem taşımaktadır. Azerbaycan'ın ve doğal olarak Azerbaycan dış politikasının en önemli sorunu

olan Karabağ sorununda Türkiye'nin askeri açıdan oynayabileceği rol bu nedenle ikili ilişkilerde askerî boyuta özel önem yüklemektedir. Azerbaycan insanının çoğunda, 1918 yılında Enver Paşa komutasındaki "Kafkas İslam Ordusu"nun Bakü'nün kurtuluşu için oynadığı rolün etkisi devam etmektedir. Bu etki günümüzdeki ilişkilerin en önemli psikolojik temellerinden birisini teşkil etmektedir. Askerî ilişkiler bu bağlamda da devamlı ve en son güvenç yerinin sembolüdür.

Azerbaycan, Kafkasya ve Orta Asya üzerindeki Türk etkisinde kilit rol oynamaktadır

R. Süleymanov: Azerbaycan, Kafkasya ve Orta Asya üzerindeki Türk etkisinde kilit rol oynamaktadır. Ayrıca Türkiye'nin Türk coğrafyasında lider olmasında Türkiye'ye yardım etmektedir. Türkiye, Azerbaycan şansını kaybettiği takdirde bölge hakimiyeti konusunda ikileme düşecektir. Askerî ilişkileri konuşurken dikkatli olmamız gerektiğini düşünüyorum, çünkü önemli bir noktaya varacağız. Azerbaycan üzerinde oluşacak bir Rusya-Ermenistan birleşmesinin kötü etkilerine karşı Türkiye bir garanti yaratmak istemektedir. Günümüzde, Azerbaycan her alanda Türkiye'nin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Açıkça, diğer kilit aktörler bu askerî ilişkiler hakkında farklı düşüncelere sahiptirler. Özellikle İran ve Rusya her durumda nüfuzlarını muhafaza etmek istemektedirler. Bir noktayı daha belirtmek istiyorum; İran Azerbaycan hava ve deniz sahasını ihlâl etmiş, Türkiye Hava Kuvvetleri savaş uçakları ile Bakü üzerinde bir güç gösterisi sergilemiştir. Bu, Azerbaycan insanına çok güçlü moral olmuştur. Bu olaydan sonra İran, Azerbaycan ile daha dikkatli bir siyaset izlemektedir.

Askerî ilişkiler Azerbaycan'ı NATO konusunda nasıl etkilemektedir?

A. Aslanlı: Türkiye-Azerbaycan askerî ilişkileri Azerbaycan'ın NATO'ya yakınlaşması açısından önemli bir etken, ama en önemlilerinden biri değildir. Bu, hem Azerbaycan'ın NATO konusundaki dengeli tutumundan, hem de NATO'nun Azerbaycan ile ilgili plânlarında

Türkiye'ye biçilen görevden kaynaklanmaktadır. Yine de özellikle jandarma alanındaki ortak çalışmalar bu konuya ciddi katkı yapmaktadır.

R. Süleymanov: Türkiye'nin, Azerbaycan-NATO ilişkisinde kilit bir rolü vardır. Genel anlamda diyebiliriz ki, Türk Silahlı Kuvvetleri, Azerbaycan Ordusunu; yenilenme, organizasyon yapısı ve askerî eğitim sürecinde NATO'ya uyum sağlama anlamında desteklemiştir. Ama Türkiye NATO'ya yakın olma konusunda ilk sebep değildir; bölgenin siyasi durumu ve Karabağ sorunu Azerbaycan'ı bu gerçeklikten yararlanma yönünde etkilemektedir.

Avrupa ülkeleri yerine Türk modelini seçmek Azerbaycan için faydalıdır

Azerbaycan ordusunun Türkiye tarafından yenilenme süreci konusunda ne düşünüyorsunuz?

R. Süleymanov: Kesinlikle mükemmel… Öncelikle bu mümkün olan ve iki ulusu milli düşünce ve kültürel değerler alanında birleştirici bir süreçtir. İkincil olarak, Avrupa ülkeleri yerine Türk modelini seçmek Azerbaycan için faydalıdır. Azerbaycan jandarma birliklerinin Türk Ordusu tarafından düzenlenmesi ve Foça'da eğitim almalarını konuştuk. Çalışmamızın birçok olumlu sonuçları vardır. Her yıl 200 kurmay (askeri görevli) üye Türkiye'de askeri okullara ve eğitim merkezlerine katılmaktadır. Ayrıca Azerbaycanlılar'ın KHO ve GATA'ya girmeleri için sınavlar vardır.

A. Aslanlı: Tabii ki olumlu karşılıyorum. Azerbaycan genç bir ülke olduğundan, toprakları işgal altında (ve topraklarını acilen işgalden kurtarma yükümlülüğü altında) olduğundan, çevresinden ciddi tehditler algıladığından, bölgesel ve küresel öneme sahip enerji projelerinde yer aldığından dolayı askeri açıdan hızlı gelişim ve modernizasyon zorunluluğuna sahiptir. Bu zorunluluğu kendi olanaklarıyla karşılaması da çok zordur. Dış destek kaçınılmazdır. Bu desteğin aynı tarihe ve köke, aynı dile, aynı inanca, aynı kültüre

sahip ve coğrafi açıdan yakın, komşu Türkiye'den gelmesi kadar doğal bir şey de olamaz. Bu, hem askerin yetiştirilmesi, eğitimi, hem de teknik açıdan kolaylık demektir. Aynı zamanda olası tehditlere karşı ortak mücadele açısından da önemlidir. Çünkü askerî eğitimi ve modernizasyonu teslim edeceğiniz yabancı ülkenin seçimi askerî sırlarınızın, kabiliyet ve özelliklerinizin bilinmesi açısından çok önemlidir. Nitekim 20. yüzyılın başında da Azerbaycan Ordusu'nun kurulması süreci hem Çarlık Rusya'sında görev yapmış Azerbaycan generalleri hem de Türkiye'nin desteği ile gerçekleşmişti. Benzer süreç şimdi de yaşanmaktadır.

İki ülke askerî ilişkileri bölge sorunlarını ne şekilde etkilemektedir?

A. Aslanlı: Türkiye ve Azerbaycan askerî ilişkileri bölgede bir denge unsuru olabilir. Pek çok soruna ve ciddi çatışma potansiyeline de sahip olan Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkasya'nın ortasında yer alan Türkiye'nin konumu ve Azerbaycan'ın özellikleri dikkate alındığında bu çok net görülmektedir. İkili askerî ilişkiler ve buna paralel olarak geliştirilen üçlü ve çoklu askerî ortaklıklar etnik çatışmaların, yayılmacılık girişimlerinin, istikrarsızlık potansiyellerinin önünde engel teşkil edebilir ve bölgesel istikrara katkı yapar. Ama mevcut imkânlar yakın vadede bu hedefi gerçekleştirmeye müsait değil. Bu daha çok orta ve uzun vade için doğru bir beklenti olabilir.

R. Süleymanov: Elbette bölgenin siyasi gidişatı üzerinde büyük bir etkisi vardır. Bugün Azerbaycan, bölgesel sorununu çözmek için savaş ilan etmesi durumunda Türkiye'nin desteğini almalıdır. Öncelikle, 2008'de Karabağ ve Gürcistan savaşı bize Rusya'nın her an her konuda bölgeyi ihlâl edebileceği gibi farklı bir noktayı göstermiştir. Özellikle, Ermenistan Rusya'dan destek bulacaktır. Biz de bu konuyu Türkiye ve Azerbaycan askerî ilişkilerinin uluslararası projeler ve küresel enerji gövenliğini geliştirmesi yönüyle görmeliyiz. Diğer taraftan, Rusya ve İran Türkiye'yi karşılarına almak istememektedirler.

Türk dış politikasının son dönemlerdeki seyri de klasik seyrinden faklıdır

11 Eylül saldırısından sonra Azerbaycan pozisyonunu Sovyet sonrası çizgisinden Batı bloğuna kaydırdı diyebilir miyiz? Bu durumda Türkiye'nin rolü söz konusu olur mu?

A. Aslanlı: Azerbaycan denge politikası yürütmeye çalışmaktadır ve bu politika küresel ve bölgesel dengelere çok bağımlıdır. Bu bağlamda 11 Eylül sonrası dönemde Batının egemenliğinde çok ciddi bir artış söz konusu olmadığından (kısa vadeli ABD egemenliğinde bir artış söz konusu olmuş, ABD Orta Asya'ya bile yerleşmiş ama zamanla bu konuda azalma da yaşanmıştır). Azerbaycan dış politikası açısından da kısmî değişikliklerle denge politikası devam etmiştir. Hatta son dönemlere bakılarak Azerbaycan dış politikasında Batı karşıtlığından bile söz edilmektedir (Batı'da ve Türkiye'de, hatta Azerbaycan'da bile bu doğrultuda değerlendirmeler yapılmaktadır). Ama genel olarak bakıldığında, Batı karşıtlığından ziyade dengelerdeki değişimlerle ilgili olarak Azerbaycan'ın çıkarları doğrultusunda tepkilerden söz etmek daha doğru olur. Türk dış politikasının son dönemlerdeki seyri de klasik seyrinden faklıdır. Çok boyutluluk Batıcılıktan daha çok dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Azerbaycan-Türkiye ilişkileri çok boyutluluk çizgisinde de ortak özellik sergilemektedir, zaman zaman çizgiler çatışsa bile…

R. Süleymanov: Bu noktayı anlamak için eski siyasi süreçlere (dönemlere) bakmalı ve gerçekliği muhâfaza etmeliyiz, diye düşünüyorum.